

Beata Michalec

Instytut Historii AFiB Vistula

Muzeum Niepodległości w Warszawie

ORCID: 0000-0002-3001-2382

Powstanie styczniowe w Kraju i na Litwie

W przypadającą 159. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, największego i najdłużej trwającego polskiego powstania narodowego, które spotkało się z poparciem międzynarodowej opinii publicznej, pracownicy Działu Historii i Badań Naukowych Muzeum Niepodległości zorganizowali Międzynarodową Interdyscyplinarną Konferencję Naukową „Powstanie Styczniowe. Kraj i Litwa pogrążyły się w żałobie narodowej”.

Powstanie styczniowe miało charakter wojny partyzanckiej, podczas której stoczono ok. 1 200 bitew i potyczek. Przez oddziały uczestniczące w walce przewinęło się blisko 200 tys. osób, zarówno z rodzin szlacheckich, jak też, w mniejszym stopniu, z chłopstwa i mieszczaństwa. W niektórych rejonach Ziemi Zabranej, np. na Żmudzi i w rozrzuconych ośrodkach na Białorusi i w Inflantach Polskich, zryw przybrał charakter masowy. Mimo początkowych sukcesów, zakończył się przegraną powstańców, których kilkadziesiąt tysięcy poległo w walkach. Blisko 1 tys. stracono, ok. 38 tys. skazano na katorgę lub zesłanie na Syberię, a ok. 10 tys. wyemigrowało. Po upadku powstania styczniowego Kraj i Litwa pogrążyły się w żałobie narodowej. Znaczna część patriotów, w tym uczestników powstania narodowego, jak Aleksander Głowacki (Bolesław Prus), Hipolit Wawelberg, zwróciła się ku pracy organicznej, zaś pamięć o powstańcach stała się ważnym motywem w literaturze, m.in. w twórczości Bolesława Prusa, Elizy Orzeszkowej, Stefana Żeromskiego, w malarstwie takich mistrzów, jak: Artur Grottger, Jan

Matejko, Maksymilian Gierymski, Aleksander Sochaczewski i w muzyce, gdzie elementy patriotyczne można znaleźć w operze Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*. Idea powstania styczniowego stała się inspiracją dla nowego pokolenia działaczy niepodległościowych np. skupionych wokół Józefa Piłsudskiego, który otaczał troską jeszcze żyjących powstańców styczniowych.

Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa była okazją do przypomnienia tego ważnego zrywu, podczas którego nasi przodkowie szli do walki z pieśnią na ustach: „I razem w oryndku pójdziem do ataku, Za Polskę i honor się bić, Bo taka natura jest w każdym Polaku, Bez wolności trudno mu żyć”.

Konferencja miała charakter interdyscyplinarny i adresowana była przede wszystkim do historyków zajmujących się tą epoką, historyków wojskowości, historyków sztuki, badaczy literatury czy malarstwa, archeologów i varsavianistów. Wygłoszono referaty: dr Beata Michalec – *Z rozkazu Józefa Piłsudskiego – Powstańcy Styczniowi stali się żołnierzami Wojska Polskiego. Pamięć o weteranach w okresie II RP*; Grupa Historyczna „Niepodległość 1863” – *Prezentacja prochownicy podniesionej z pola bitwy pod Iwaniskami z okresu Powstania Styczniowego, pochodzącej ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie*; Stanisław Hadyna – *Symboliczne znaczenie godła Powstania Styczniowego 1863 roku*; Stanisław Kaszyński – *Mieszkańcy ziemi mogileńskiej w Powstaniu Styczniowym*; Leszek Duszyński – *Mogilno w okresie walk niepodległościowych w XIX wieku*; Krzysztof Dereziński – *Trzemeszeńska wyprawa powstańcza*; Marian Przybylski – *Pomoc braciom za kordonek*; dr Mykola Genyk – *Tradycje polskich powstań XIX w. w walce wyzwoleniczej narodów Europy Wschodniej*; Romuald Mieczkowski – *Pamięć o Powstaniu Styczniowym na Litwie dzisiaj*; dr hab. Anna Pachowicz, prof. PWSZ w Tarnowie – *Powstanie Styczniowe (1863–1864) wspierane przez mieszkańców ziemi tarnowskiej. Wybrane zagadnienia*; dr Elżbieta s. Monika Albiniak CSDP – *Rosja, Rosjanie i carat. Werbalny obraz wroga w kolędach aktualizowanych, powstających w związku z polskimi walkami o niepodległość*; dr Adam Buława – *Kadra dowódcza partyzanckich partii zbrojnych w powstańczym województwie plockim (1863–1864)*; Krzysztof Andrulonis – *Stosunek do Powstania Styczniowego w Galicji na przykładzie twórczości Jana Lama*; Elżbieta Kunowska – *Adam Chmielowski – powstaniec podoficer Drugiego Pułku Kawalerii*; Adrian Talarek – *Powstanie Listopadowe a Powstanie Styczniowe – czy obydwa powstania miały szansę na sukces?*; dr Miro-

sław Matosek – *Naczelnik województwa podlaskiego, pułkownik Walenty Teofil Lewandowski*; Krzysztof Augustyniak – *Powstanie Styczniowe w zbiorach Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce*; Aleksandra Seń – *Postpamięciowa wizja Powstania Styczniowego w „Bohini” Tadeusza Konwickiego*; Andrzej Albinia – *Unarodowianie bożonarodzeniowego czasu sakralnego w „Polskiej kolędzie” Karola Balińskiego w kontekście mocy sprawczej przypisywanej kolędom aktualizowanym, powstającym w związku z polskimi zabiegami narodowyzwoleńczymi*; Iwona Stępień – *Mit Powstania Styczniowego w twórczości Stefana Żeromskiego*; dr Paweł Glugła – *Pamięć o Powstaniu Styczniowym na ziemi tarnowskiej. Uroczystości obchodów 50-lecia w świetle prasy lokalnej z 1913 r.*; Waldemar Chrobak – *„Gdy Ojczyzna do boju woła, nie można za piecem siedzieć”. Los młodego powstańca styczniowego na podstawie pamiętnika Romualda Wilusza (1840–1922)*; prof. Wiesław Jan Wysocki – *Wokół szkicu J. Pilsudskiego „22 stycznia 1863”*; Jan Engelgard – *Upadek rządów Aleksandra Wielopolskiego i Wielkiego Księcia Konstantego po wybuchu Powstania Styczniowego*; Małgorzata Karolina Piekarska – *Artyści – uczestnicy Powstania Styczniowego i ich prace, a także związane z nimi przedmioty w zbiorach Muzeum Niepodległości – wybrane przykłady*; Michał Cieślak – *„Noże sprawiedliwości” – działalność organizacji „Sztyletników” w latach 1862–1864*; Jarosław Jaskólski – *Listy Jana Jeziorańskiego z Cytadeli Warszawskiej 1864*; Andrzej Kotecki – *Z włoskiej ziemi... Związki włosko-polskie w Powstaniu Styczniowym*; Piotr Maroński – *Powstanie Styczniowe w Wielkopolsce Wschodniej w świetle „Pamiętnika” Pawła Wyskota Zakrzewskiego*; Bartłomiej Sokołowski – *Twórczość Artura Grottgera, ilustratora, rysownika, autora cyklu „Kartonów” o Powstaniu Styczniowym*.

Pokłosiem obrad będzie recenzowana publikacja pokonferencyjna, zawierająca treść wystąpień, zgłoszonych przez prelegentów. To nie tylko znakomity sposób udokumentowania aktualnego stanu badań, ale także możliwość dotarcia do szerokiego grona odbiorców, zainteresowanych tematyką powstania styczniowego.

Beata Michalec

Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Powstanie Styczniowe. Kraj i Litwa pogrążyły się w żalobie narodowej”, Muzeum Niepodległości, Warszawa, 27 stycznia 2022.